

15.4.2014

Dnro 778/3/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Notaari Kaisu Lehtikangas

**ENNALTA ILMOITTAMATON TARKASTUSKÄYNTI RUUSULANKADUN
ASUMISPALVELUYKSIKKÖÖN**

Pöytäkirja

Aika: 25.2.2014

Paikka: Ruusulankadun asumispalveluyksikkö

Läsnä: Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä
yksikön päällikkö - - -
vastaava palveluohjaaja - - -

Oikeusasiamiehen kansliasta
oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa
notaari Kaisu Lehtikangas

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden virasto ostaa Sininauhasäätiön Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä tuettua asumispalvelua päihde- ja mielenterveysongelmallisille asunnottomille nuorille.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen suorittamista tarkastuksista sosiaalihuollon laitoksiin. Koska kyse oli ennalta ilmoittamattomasta tarkastuksesta, yksikön edustajille selvitettiin, että näin järjestettyjä tarkastuksia tullaan jatkossa lisäämään. Asunnottomien päihde- ja mielenterveyspotilaiden palvelukeskusten ja erilaisten asuntoloiden tarkastuksilla pyritään varmistamaan, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon sekä edistävät jokaisen oikeutta asuntoon.

Tarkoituksena oli tutustua nuorille päihteenkäyttäjille ja mielenterveyskuntoutujille tarkoitetun tuetun asumisen palveluja tarjoavan yksikön tiloihin, toimintaan ja palveluihin.

TOIMITILAT

Ruusulankadun asumispalveluyksikkö on Sininauhasäätiön ylläpitämä tuetun asumisen asumispalveluyksikkö. Kiinteistön omistaa Sininauhasäätiö. Yksikössä on 93 asuntoa, joista yksi kolmio, seitsemän kaksioita ja 85 yksiötä. Yksikön toiminta on alkanut 1.10.2012.

Ruusulankadun puoleisesta ovesta on sisäänkäynti asumispalveluyksikön toimisto- ja kokoustiloihin. Nämä tilat oli varattu lähinnä henkilökunnalle. Tilat olivat siistit ja viihtyisät. Sisäänkäynti rappuun, josta asukkaat pääsevät asuntoihinsa, on talon sisäpihalla. Asukkaiden sisäänkäynnin yhteydessä on infopiste, jossa työntekijä on paikalla ympäri vuorokauden.

Asunnot sijaitsevat kuudessa eri kerroksessa ja joka kerroksessa on 15 asuntoa. Asuinkerroksiin vie kaksi hissiä ja rappukäytävä, joka on tarkoitettu hätäuloskäyntiä varten. Joka kerroksessa on mm. ikkunallinen aulatila, jossa pidetään kerroskokouksia, ja siivouskomero, josta asukas voi hakea siivousvälineitä lainaan. Tarkastetun toisen kerroksen käytävä on avara ja valoisa sekä siistissä kunnossa. Koko talo on liikkumisen kannalta esteetön ja myös pyörätuolimitoitettu. Asiakas pääsee sähköisellä avaimellaan vain omaan kerrokseensa ja talon yhteistiloihin. Talon sisätiloissa ei saa tupakoida.

Talon pohjakerroksessa on yhteinen monitoimitila, jossa järjestetään aamukahvit arkisin. Tilassa on mm. kangaspuut, pingispöytä, punnerruspenkki, televisionkatselunurkka, lahjoituskirppis ja täipakastin. Siellä on myös pesutupa ja huone bänditoimintaan.

ASUKKAAT

Asumispalveluyksikössä asuu 94 asukasta, joista noin 80 %:a on miehiä ja noin 20 %:a naisia. Asukkaat ovat 1980 ja 1990 -luvuilla syntyneitä nuoria joiden keski-ikä on alle 30 vuotta. Asukkaina on kolme ulkomaalaistaustaista, yksi pariskunta ja yksi ruotsinkielinen. Asukkaina on kaksi lastensuojelun jälkihuollossa olevaa nuorta, joille jälkihuollosta ei ollut enää mitään tarjottavaa. Heidän jälkihuoltonsa on pian päättymässä.

Kaikki asiakkaat tulevat Ruusulankadulle Helsingin sosiaali- ja terveysviraston Asunnottomien palvelut, Asumisen tuki -yksikön kautta. SAS-ryhmä tekee päätöksen sijoituksesta Ruusulankadulle ja asumispalveluyksiköllä on pieni vaikutusmahdollisuus asukkaiden valintaan.

Asukkaista 90 %:lla on päihdeongelma ja enemmistöllä on vaikea päihdeongelma ja sekakäyttöä. Päihteiden käytön lisäksi asukkailla on mielenterveysongelmia, jotka jäävät piiloon päihteidenkäytön taakse. Yksikössä on muutamia asukkaita, jotka eivät käytä päihteitä. Raitistuneita on ollut noin 10 %:a.

Yksikössä toteutetaan "Asunto ensin" -periaatetta eikä asukkailta edellytetä päihteettömyyttä. Asukkaiden ei tarvitse sitoutua ottamaan vastaan palveluja. Jokaiselle asukkaalle on nimetty oma asumisohjaaja. Asuminen perustuu henkilökunnan mukaan huoneenvuokralain mukaiseen vuokra-asumiseen ja vuokrasopimukset tehdään toistaiseksi voimassaoleviksi. Asukkaalle annetaan tiedoksi talon säännöt. Kaikkiin sääntöjen vastaiseen toimintaan puututaan heti ja seurauksena on: puhuttelu, varoitus tai vuokrasopimuksen purku.

Yksikön asukkaina on pääasiassa nuoria täysikäisiä henkilöitä, joilla on saattanut olla oma asunto, jonka he ovat menettäneet, eivätkä he ole saaneet uutta asuntoa. Lisäksi asukkaina on henkilöitä, joilla ei koskaan ole ollut omaa asuntoa, vaan he ovat asuneet kadulla tai ystävien tiloissa. Yksikön asukkaiden vaihtuvuus vuoden 2013 loppuun mennessä on ollut noin 30 asukasta. Vaihtuvuuden syynä on ollut muun muassa parisuhteeseen muutto, siirtyminen itsenäiseen asumiseen tai lievemmin tuettuun asumiseen, mahdollinen vankilatuomio tai menehtyminen. Vuokrasuhteita on purettu vakavan väkivallan seurauksena yhteensä 5 kpl yksikön toiminta-aikana.

Jokaisessa kerroksessa voi asua sekä naisia että miehiä. Henkilökunta ei ole havainnut asumisyksikössä seksuaalista häirintää.

Asukkaita on pyritty sijoittamaan niin, että asukas saa tarvitsemansa tuen yksilöllisesti suunnattuna. Esimerkiksi raitistumaan pyrkiville ja lapsiaan tapaaville asukkaille on voitu tarjota asuntoja samoista kerroksista, millä on pyritty huomioimaan myös lasten etua. Asukkaissa on muutamia opiskelijoita ja kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia. Palkkatyössä asukkaista ei ole tällä hetkellä ketään. Henkilökunnan kertoman mukaan tämä johtuu asukkaiden päihde- ja mielenterveysongelmista, ja osittain myös siitä, että toimeentulotukea saavat asukkaat eivät koe työstä koituvaa palkkahyötyä kannustavaksi.

Asukkailla on kuitenkin mahdollisuus osallistua sellaiseen kuntoutumista tukevaan toimintaan, josta on mahdollisuus maksaa tuloverolain tarkoittama toiminta-avustus. Tällaista toimintaa on muun muassa Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama ympäristötyö. Halukkaat asukkaat tekevät ympäristötyötä kaksi kertaa päivässä ja työ tapahtuu kahden ohjaajan ja koiran kanssa. Ympäristötyöntekijät kulkevat lähialueilla ja siivoavat roskia tai kolaavat lunta. Tällä ympäristötyöllä pyritään vaikuttamaan positiivisesti asukkaiden ja naapuruston vuorovaikutukseen ja poistamaan niitä ennakkoluuloja, joita asukkaisiin saattaa kohdistua.

TUKIPALVELUT

Asumispalveluyksikössä tarjotaan ammatillista apua ja tukea asumisessa ja palvelujen piiriin ohjaamisessa. Tavoitteena on itsenäistymisen tukeminen. Kaikki asumispalveluyksikön työntekijät ovat sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Asukkaille tehtävistä palvelusuunnitelmista on tarkastuskäynnin jälkeen sovittu Helsingin kaupungin kanssa siten, että asumispalveluyksikkö tekee asukkaiden kanssa heitä koskevat palvelusuunnitelmat 31.3.2014 mennessä.

Henkilökunta tarjoaa tarvittaessa asukkaille apua ja tukea siivouksessa, ruuanlaitossa, pyykinpesussa, raha- ja muiden asioiden hoitamisessa. Työntekijät lähtevät tarvittaessa asukkaan mukaan sosiaalitoimistoon. Yksikössä on psykiatrinen sairaanhoitaja, joka käy yksikössä kolmena päivänä viikossa. Hän voi olla tukena päihdepsykiatrian poliklinikalla ja lääkärissä käynneillä. Jos asukas on laitoshoidossa, häntä käydään tapaamassa laitoksessa, jotta hän tuntisi olevansa tervetullut takaisin kotiin.

Asukkaille tarjotaan apua ja tukea päihdeettömyyteen. Lähes kaikilla asukkailla on hoitokontakti A-klinikalle tai terveysasemalle, mutta vain noin puolet asukkaista oli tarkastushetkellä saadun selvityksen mukaan sitoutunut hoitoihin. Henkilökunta ohjaa asukkaita aktiivisesti hoitoihin ja heidän hoitokontaktiansa toteutumista pyritään mahdollistamaan konkreettisin toimin, esimerkiksi huolehtimalla siitä, että he ehtivät ajoissa tapaamisiin. Tarvittaessa asukas saatetaan tapaamiseen.

Henkilökunta piti ongelmallisena että, asukkaita on vaikea saada mielenterveyskuntoutukseen, koska hoitopaikoissa edellytetään päihdeettömyyttä ennen mielenterveyskuntoutuksen aloittamista. Tätä henkilökunta piti ongelmallisena asiakkaiden oikean diagnoosin ja lääkityksen kannalta.

Asumispalveluyksikössä on käytössä alkometri ja huumausaineiden pikaseulat, joita käytetään vain asukkaan suostumuksella. Joka kerroksessa on lukittu laatikko, johon asukas voi palauttaa käytetyt neulat. Vinkin auto käy nykyisin kerran kahdessa kuukaudessa yksikön lähellä. Henkilökunta kertoi, että neulojen vaihdosta yksikössä on keskusteltu. Asiasta on oltu yhteydessä myös Valviraan. Asia on vielä keskeneräinen. Mikäli toiminta aloitetaan, siihen haetaan ensin lain mukainen toimilupa.

Asukkailla on mahdollisuus osallistua aamu- ja päiväkahville klo 8–14 välillä. Asukkaille maksuton kahvi tarjoillaan yhteisissä tiloissa. Ohjaajat ovat tuolloin paikalla ja asukkailla on mahdollista keskustella haluamista asioista ohjaajien kanssa rennossa ilmapiirissä. Joka kerroksessa pidetään kerrokokous kerran viikossa ja yksikössä on kerran kuukaudessa talokokous, joka on avoin kaikille asukkaille sekä henkilökunnalle. Kokouksessa käsitellään talon yhteisiä asioita.

Yksikössä kokoontuu AA- ja NA- ryhmät ja kesällä asukkaille järjestetään retkiä.

ASIAKASMAKSUT

Asunnot ovat 25,5–27 m² ja 27 m²:n asunnon vuokra on 806,00 euroa/kk. Vuokra sisältää sähkön ja veden. Vuokralaiselta vaaditaan yhden kuukauden vuokravakuus. Asumispalvelumaksu on 53,50 euroa/vrk. Asunnossa on talon puolesta sänky, pieni pöytä ja kaksi tuolia, liinavaatteet ja peruskeittiötarvikkeet. Muita huonekaluja on saatu lahjoituksena. Asiakkaat hakevat asumistukea Kelasta ja toimeentulotukiasiat hoidetaan Kampin palvelupisteessä, jossa tehdään myös asiakasmaksupäätökset. Valtaosaa asukkaista autetaan toimeentulotuen hakemisessa.

Kaupungin myöntämä toimeentulotuki vuokraan maksetaan pääsääntöisesti suoraan säätiölle. Osalle asukkaista on määrätty omavastuuosuus palvelumaksusta tai vuokrasta, jotka he maksavat itse, tai maksu tapahtuu välitystilin kautta. Vuokranmaksun seuranta tapahtuu kaksi kertaa kuukaudessa ja mahdolliseen vuokravelkaan puututaan heti.

Asumisen päätyttyä joihinkin asuntoihin joudutaan tekemään remonttia. Mikäli asumisesta on aiheutunut huomattavia vahinkoja ja asiakkaan antama vuokravakuus ei riitä niiden kattamiseen, kiinteistön vahingot jäävät usein Sininauhasäätiön vahingoksi.

HENKILÖKUNTA

Asumispalveluyksikössä työskentelee 16 asumisohjaajaa ja viisi palveluohjaajaa. Asumisohjaajat ovat koulutukseltaan lähihoitajia ja palveluohjaajilla on opisto- tai AMK-tasoinen tutkinto. Lisäksi yksikössä on vastaava palveluohjaaja, yksikön päällikkö, sairaanhoitaja ja tilahuoltaja. Työntekijät tekevät kaksi- tai kolmivuorotyötä ja yöllä on paikalla aina kaksi työntekijää. Asumispalveluyksikössä työskentelee lisäksi kaksi ympäristötyöntekijää Raha-automaattiyhdistyksen määräaikaikaisella projektirahoituksella.

TURVALLISUUS JA VALVONTA

Talon ulko-ovilla ja käytävillä on tallentava kameravalvonta ja ulko-ovilla on tarrat kameravalvonnasta. Valvonnasta niistä informoidaan uusia asukkaita. Asukkaat ovat kokeneet henkilökunnan mukaan kamerat turvallisuutta lisääviksi. Kiinteistön sisäpihalla olevan asukkaiden ulko-oven luona on infopiste, jonka kautta asukkaat kulkevat talon asuinkerroksiin. Talon ulko-ovi on lukossa kello 23.00–7.00 välisenä aikana, jolloin henkilökunta avaa ulko-oven. Asukkailla on sähköinen avain, jolla pääsee sisään taloon, omaan kerrokseen, asuntoon ja monitoimitilaan. Avainta ei saa luovuttaa ulkopuolisille ja infopisteessä seurataan taloon kulkua ja avaimen käyttöä. Asukkaat hakevat taloon tulevat vieraansa infopisteestä.

Asukkaat eivät saa käyttää päihteitä yleisissä tiloissa eivätkä tupakkapaikalla, ja asukkaiden tulee olla yhteisissä tilaisuuksissa ns. asiointikunnossa. Työntekijät eivät saa hävittää asukkaan päihteitä, mutta yleisistä tiloista päihteet viedään pois.

Asumispalveluyksikössä puututaan häiritsevään käyttäytymiseen heti. Yksiköllä on hyvä yhteistyö poliisin kanssa ja poliisia joudutaan kutsumaan paikalle yleensä muutaman kerran viikossa.

Asumispalveluyksikön työntekijät tekevät parityötä ja heillä on aina puhelin mukana. Asumispalveluyksikössä osalla työntekijöistä on lupa pippurisumuttimien käyttöön. Koska niiden käytölle ei ole ollut tarvetta, yksikössä on linjattu, ettei niitä jatkossakaan käytetä. Yleensä henkilökunta selviää kertomansa mukaan tilanteista puhumalla. Henkilökunta kertoi, että asukkaat puuttuvat usein oma-aloitteisesti vieraidensa aiheuttamiin ongelmiin. Myös henkilökunta puuttuu tarvittaessa vieraiden aiheuttamiin ongelmiin. Häiritsevästi käyttäytyville vieraille on annettu porttikieltoja, jotka kestävät viikosta kuukauteen.

Henkilökunnalla on ollut jonkin verran jaksamisongelmia, koska yksikön asiakaskunta on erittäin vaativaa, kuten päihde- ja mielenterveystyö yleensäkin. Työntekijöille on järjestetty säännöllinen työnohjaus ja asianmukainen työterveyshuolto sekä työhyvinvointitoimintaa.

Asumispalveluyksikössä on käytössä 72 tunnin seuranta, joka tarkoittaa kontaktia asukkaaseen kolmen vuorokauden aikana. Saatua kontakti kirjataan aina ylös. Mikäli asukkaaseen ei ole saatua kontaktia 72 tunnin aikana, soitetaan asukkaalle ensin puhelu. Mikäli puhelimella ei tavoiteta asukasta, käydään asukkaan asunnossa yleisavaimella ja jätetään viesti asuntoon, että siellä on käyty. Jos asukasta ei ole tavoitettu 2–3 viikon aikana, tehdään katoamisilmoitus. Mahdollisesti soitetaan myös vanhemmille.

Henkilökunta kertoi, että asumispalveluyksikössä on erityisesti kiinnitetty huomiota asukkaiden tukemiseen niissä tilanteissa, joissa heidän fyysinen kuntonsa tai toimintakykynsä on alentunut. Toisinaan tällainen tilanne on seurausta muuntohuumeiden käytöstä. Pääsääntö on kuitenkin, että asukkaiden asuntoihin ei mennä muutoin kuin asukkaan suostumuksella.

Mikäli asukas on etukäteen hyvinvointinsa tarkistamiseksi antanut luvan tulla huoneistoonsa yleisavaimella, lupa kirjataan asukkaan asiakastietoihin. Mikäli asukasta ei ole tavattu sovittuina aikoina, häntä tavoitellaan oveen koputtamalla ja puhelimeen soittamalla. Henkilökunta menee asuntoon yleisavaimella vasta silloin, mikäli on perusteita epäillä asukkaan hengen tai terveyden olevan uhattuna.

Häiriökäyttäytymiseen puututaan oveen koputtamalla ja kehottamalla rauhoittumaan. Mikäli ovea ei avata ja häiriökäyttäytyminen jatkuu, henkilökunta ei mene huoneistoon vaan kutsuu tarvittaessa poliisin.

Kerran kuukaudessa tuholaiistorjuntayritys Rentokil tekee taloon tarkastuksen ja tarvittaessa siivouksen/myrkytyksen. Kun asunnossa on käyty, siitä jätetään kirjallinen ilmoitus asukkaalle.

Huoneistoon pääsyssä noudatetaan lisäksi huoneenvuokralain säännöksiä.

HANKINTASOPIMUKSESTA

Helsingin kaupunki on ostanut Sininauhasäätiöltä päihhteellistä asumista. Helsinki kilpailuttaa asumispalvelut vuoden 2015 alusta lukien.

Helsingin kaupungin tavoitteena on asuttaa Ruusulankadulle jatkossa myös vanhempia henkilöitä talon ja ympäristön rauhoittamiseksi. Kun nuorempi asukas muuttaa pois, tilalle otetaan vanhempi henkilö. Henkilökunnan näkemys on, että omalla asunnolla on vanhemmille henkilöille tärkeämpi merkitys ja tämä rauhoittaa asumista talossa ja talon lähiympäristössä.

TARKASTUSHAVAINTOJA

Tarkastushetkellä ilmapiiri tarkastuskohteessa ja lähiympäristössä oli rauhallinen. Tarkastetut tilat olivat siistit ja valoisat. Asukkaiden huoneistoihin ei ollut mahdollisuutta mennä, koska asukkaat hallitsivat niitä huoneenvuokrasopimuksen nojalla. Ruusulankadulta toimitettiin pyynnöstä seuraavat liiteasiakirjat oikeusasiamiehen kansliaan.

- henkilökuntaluettelo
- vuokrasopimus
- asumisohjeet Ruusulankadulla
- asiakasmaksupäätös (salainen)
- Tuen tarpeen arviointilomake
- Ruusulankadun viikko-ohjelma

Toimitettujen asiakirjojen perusteella kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin:

1) Vuokrasopimuksessa ei ollut mainintaa huoneenvuokralain soveltamisesta eikä muun muassa irtisanomis- ja purkumenettelystä. Asukas hyväksyy muuttaessaan Asumisohjeet, joissa todetaan toistuvan väkivaltaisuuden ja rikollisuuden johtavan vuokrasopimuksen purkamiseen. Helsingin kaupungin asunnottomien palveluista saadun tiedon mukaan asukkaalla ei ole kuitenkaan käytössään HVL:n purkua koskevia suojakeinoja, eli asiaa ei viedä oikeuteen vaan asiakkaalta otetaan pois avaimet, jos vakavia väkivaltatilanteita ilmenee.

Sininahasäätiöstä on ilmoitettu, että jatkossa vuokrasopimukseen kirjataan maininta huoneenvuokralain soveltamisesta.

Todetaan, että asumispalveluyksikön säännöt vuokrasopimuksen purkamisesta eivät voi poiketa asuinhuoneenvuokralain mukaisista säännöksistä.

Todetaan, että tässä yhteydessä vuokrasopimuksesta tulisi poistaa maininta, että kotivakuutus sisältyy vuokraan. Sininahasäätiöstä on nimenomaisesti ilmoitettu, että asia ei ole näin.

2) Epäselväksi jäi, kuinka asiakkaan palvelujen käyttöä ja vointia seurataan ja kuinka siitä raportoidaan Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden keskeisille yksiköille. Asetetaanko asukkaalle palvelusuunnitelmassa tavoitteita, jotka olisivat edullisia hänen terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta. Tarkastushavaintojen perusteella asumisyksikössä ei ollut tietoa asukkaiden voimassaolevista palvelusuunnitelmista. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 7 §).

Sininahasäätiöstä on ilmoitettu, että asiakkaan palvelujen käyttöä ja vointia seurataan yksikössä seuraavin tavoin: Yksikön käytössä on asiakastietojärjestelmä, johon kirjataan päivittäin tietoja asukkaan voinnista ja hänen kanssaan sovitusta asioista. Yksikössä on käytänteenä aamu-, päivä- ja iltaraportointi vuoron vaihtuessa, jolloin tieto siirtyy työntekijältä toiselle. Helsingin kaupungin kanssa on säännöllisiä ns. astu-palavereja, joissa sijoittavan tahon kanssa keskustellaan ja seurataan asukkaalla asioita. Tämän lisäksi on yksilökohtaiseen tarpeeseen perustuvaa yhteydenpitoa asukkaalla verkostoihin.

Kuten tarkastuspöytäkirjasta ilmenee (s. 3), Sininahasäätiö on sopinut Helsingin kaupungin kanssa, että asumispalveluyksikkö tekee asukkaiden kanssa heitä koskevat palvelusuunnitelmat 31.3.2014 mennessä.

Todetaan, että Helsingin kaupungin asunnottomien asumispalvelujen palvelukuvauksen 1.12.2010 mukaan palvelusuunnitelma laaditaan sosiaaliviraston alustavan tarvekartoituksen perusteella yhteistyössä sosiaaliviraston ja palveluntuottajan sekä asukkaalla kanssa.

3) Koska Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden virasto on nykyisin yhtä ja samaa virastoa, tulisi huolehtia, että myös päihdepotilaat saavat asianmukaista mielenterveyshoitoa ja -palveluja jatkossa.

TOIMENPITEET

Tarkastus ei antanut aihetta toimenpiteisiin.

Tämä pöytäkirja lähetetään Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden virastolle ja Sininauhasäätiölle tiedoksi kohdassa tarkastushavaintoja ilmenevässä tarkoituksessa.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Kaisu Lehtikangas
notaari